

Çin'in Bölgesel Hegemonya Araçları Olarak Asya Pasifikte Uluslararası Örgütler

Dr. Eda KUŞKU SÖNMEZ¹

Öz: Bu çalışma, Asya Pasifik bölgesinin dünya ekonomisinde ön plana çıktığı bir dönemde, Çin'in bölgesel bütünleşme süreçlerine yönelik yaklaşımlarını ortaya koymayı hedeflemektedir. Bölgenin en önemli aktörü konumundaki Çin bölge ülkeleri ile serbest ticaretin faydalarından yararlanmayı ve bölgesel siyasi ve güvenlik amaçlı yapılar sayesinde bölgesel etkinliğini artırmayı amaçlamaktadır. Bunlarla beraber Çin, küresel ticari rekabet içerisindeki konumunu kuvvetlendirmek için 'Kuşak-Yol' gibi projeler vasıtasıyla dünya pazarlarına açılmayı hedeflemiştir. Çalışma, Çin'in Asya Pasifik bölgesinde Çin'in dâhil veya ilişki içerisinde olduğu yapısal süreçleri inceleyecektir. Bunlar arasında Şangay İşbirliği Örgütü, Güneydoğu Asya Ülkeleri Örgütü, Asya Altyapı Yatırım Bankası, Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık, Asya'da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı ve Asya İşbirliği Diyaloğu sayılabilir. Çin, bu bölgesel yapıların bir kısmına öncülük etmiş, diğerleri ile de çeşitli düzeylerde ilişkiler geliştirmiştir. Bu çalışma, adı geçen bölgesel yapıları Çin'in yakın çevresine ekonomik, kültürel ve siyasi anlamda nüfuz etmesine etkileri bakımından değerlendirecektir. Çalışma ayrıca Çin'in bölgesel ekonomik yayılcılığın ötesinde küresel hedeflerini gerçekleştirmek için devreye soktuğu yeni araçları inceleyecek ve bunların diğer ilgili aktörler tarafından nasıl karşılandığını tartışacaktır.

Anahtar Sözcükler: Çin, yayılcılık, bölgeselleşme, Asya Pasifik, Kuşak-Yol Girişimi, Şangay İşbirliği Örgütü, ASEAN

International Organizations in Asia Pacific as China's Tools for Regional Hegemony

Abstract: This article aims to reveal the approaches of China toward the processes of regional integration in a period when Asia Pacific region came into prominence in world economy. Still retaining its status as the most important actor in the region, China seeks to reap the benefits of free trade with regional countries, and ventures to improve its regional effectiveness through regional political and security structures. Additionally, in efforts to improve its position within the global trade competition, China has targeted opening up to international markets

¹ Bağımsız araştırmacı, kuskueda@gmail.com

Gönderim Tarihi: 12 Mayıs 2020, Kabul Tarihi: 31 Mayıs 2020

through projects such as Belt and Road Initiative. This study examines structural processes in Asia Pacific region in which China interacts or partakes. In these processes are included: the Shanghai Cooperation Organization, Southeast Asian Countries Organization, Asia Infrastructure Investment Bank, Regional Comprehensive Economic Cooperation, and the Conference on Interaction and Confidence Building Measures in Asia as well as the Asia Cooperation Dialogue. China lead several of these regional structures, and developed relations with other partners at varying levels. This study evaluates the regional structures mentioned above in terms of their impact on China's economic, cultural, and political infiltration into the areas in its vicinity. Along with Chinese regional expansionism, this study explores China's novel mechanisms that are in effect with the purpose of realizing its global ambitions, and discusses the ways the stake-holding actors perceive these mechanisms.

Keywords: China, expansionism, regionalization, Asia Pacific, Belt Initiative, Road Initiative, Shanghai Cooperation Organization, ASEAN

Giriş

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla dünya ölçeğinde önemli yapısal değişiklikler ortaya çıkmış ve ABD, askeri, iktisadi ve daha pek çok güç unsuru açısından rakipsiz bir konuma yükselmiştir. Günümüzde Asya ekonomileri ve özellikle de Çin, uzunca bir süredir yüksek büyüme performansları ve dünya ekonomisine uyum sağlama iradeleriyle, ABD'nin rakipsiz konumuna meydan okumaya başlamışlardır. Çin, küresel ticaretin standartlarını belirleyen Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması'na ilk üyelik başvurusunu 1986'da yapmış, 1989'da Uluslararası Para Fonu'na (IMF) katılmış ve 2001'de Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyesi olmuştur. Soğuk Savaş'ın hemen bitiminde Deng Xiaoping döneminde Çin, iktisadi anlamda piyasa ekonomisini benimsemiş (Summers, 2016b: 26) ve Batının küresel iktisadi yapılarına dâhil olma istekliliği göstermiştir. Çin'in küresel etkinliğini artırma ve Batı ile ilişkileri geliştirme yönündeki dış politika stratejisi Jiang Zemin'in 1993-2003 arası ve Hu Jintao'nun 2003-2013 arasındaki iktidarları döneminde de devam etmiştir (Shambaugh, 2013). Böylece, küresel iktisadi rekabetin Batı tarafından belirlenen yerleşik kuralları yaygın bir kabule kavuşmuştur.

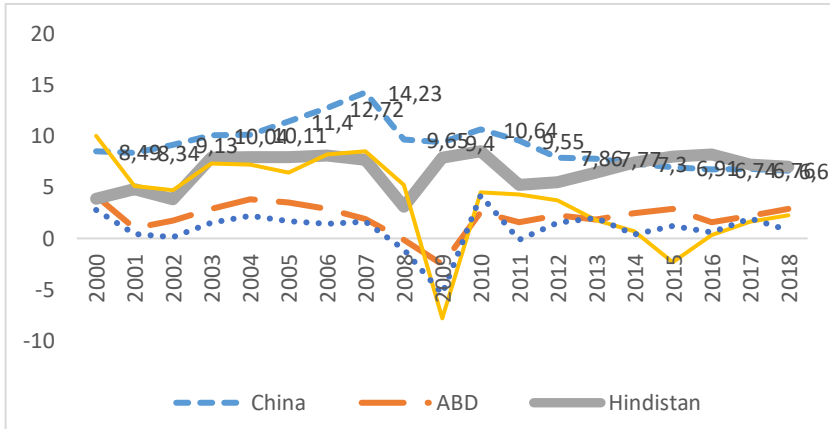
Çin, sosyalist siyasi rejimine rağmen, uzunca bir süredir devam eden uluslararası kapitalist sisteme katılımıyla kazan-kazan ilişkileri hem bölgesel hem de küresel boyutta geliştirmeyi yani bir ticari devlet haline gelmeyi dış politikada öncelikli hedef yapma iddiasındadır. Ancak, böyle bir ticari devlet olma hedefi Çin'in geleneksel siyasi yayılcılığı ile örtüşmemektedir. Çin'in denizlerde ve karada devam eden çok çeşitli sınır anlaşmazlıkları bulunmaktadır. Çin'in Doğu Türkistan, Tayvan, Hong Kong ve Tibet gibi bölgelere yönelik politikaları da, hem uluslararası kamuoyunun tepkisine neden olmakta hem de Çin'in bölgesinde kültürel çeşitliliğe yönelik toleransını sorgulatmaktadır. Örneğin, Çin'in Uygur Özerk Bölgesi'nde yaşayan Uygur Türkleri'ne yönelik Çinileştirme politikaları, bu bölge halklarını terörist gruplar olarak nitelendirmesi ve çeşitli insan hakları ihlalleri uluslararası tepkilere neden olmaktadır. Bu konuda Avrupa Birliği Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Federica Mogherini, "Çin ile ikili ilişkilerimizde insan haklarının ekonomik çıkarlardan daha az önemli olmadığı mesajını net şekilde veriyoruz" ifadeleriyle Çin'i eleştirmiştir (Anadolu Ajansı 2019). Uluslararası statüsü tartışmalı bir diğer bölge olan Tayvan ise Çin ile ticari münasebetleri yüksek düzeyde olmasına karşın, bağımsızlık ve tanınma yönündeki uluslararası kuruluşlardaki çabalarında Çin tarafından veto edilmektedir. Çin, Tayvan'a anakaraya bağlanması durumunda Hong Kong ve Macau gibi Özel İdare Bölgesi statüsü vermeyi teklif etmektedir. Çin'in ayrıca Japonya ve Güney Kore ile Doğu Çin Denizi'nde münhasır ekonomik bölgeler ve adalarla ilgili anlaşmazlıkları bulunmaktadır. Çin'in bölgesinde yayılcı siyasetine dair bir başka güncel örnek olarak da 2017'de Hindistan ile Tibet'te yaşanan sınır gerilimi verilebilir. Sınra yapılan askeri yığılmalar bölge ülkelerinin savaş seçeneğine mesafeli olmadıklarını göstermesi bakımından önemlidir.

Çin'in küresel ticari angajmanı, onun ABD'yi uluslararası sistemde rakipsiz süper güç olarak bırakacağı veya ABD tarafından Çin'in yakın çevresine yapılacak müdahalelere razı olduğu anlamına gelmemektedir. Soğuk Savaş sonrasında ABD hegemonyası altında oluşan tek kutuplu dünya düzenine bir tepki olarak Rusya ile Şangay Beşlisi adıyla bölgesel bir bloklaşmanın temelleri daha 1996'da atılmıştır. Dolayısıyla, Çin'in Soğuk Savaş sonrası uluslararası ilişkilerdeki sistemik dönüşüme tepkisinin iki türlü olduğu, Batı hâkimiyetindeki küresel iktisadi düzene uyumun

yanı sıra tepkisel bir bölgesel aktivizmini de giderek artırdığı görülmektedir.

Çin'in küresel yayılcılığı 2002'de Hu Jintao tarafından 'Barışçıl Yükseliş Doktrini' olarak ifade edilmiş ve Çin bu dönem başlayarak iktisadi göstergelerdeki istikrarlı yükseliş performansı ile dikkat çekmiştir (Gökten, 2011: 112). Çin'in 2000'lerde yükselen büyüme trendi iki haneli büyüme rakamlarına ulaşmış, 2012-2016 döneminde büyümesine ortalama %7'nin üzerinde bir oranda devam etmiştir (Şekil 1). Çin'in büyümesiyle ilgili 2019-2023 dönemi için yapılan projeksiyonlarda ise büyüme oranının %5.9 civarında olması beklenmektedir (OECD, 2019). Dolayısıyla, önümüzdeki dönem için Çin'in büyümesi bir miktar azalmakla birlikte, Güney Asya'da gelişmekte olan bazı ekonomilerin gerisinde kalabilir, ancak yine de gelişmiş pek çok Batı ekonomilerinin ilerisinde ve istikrarlı seyreden bir büyüme oranına sahip olması beklenmektedir (Şekil 1; IMF Resmi İnternet Sitesi, Dünya Ekonomik Görünümü, Ekim 2019).

Şekil-1: Çin ve Seçili Ülkelerin Büyüme Oranları (2000-2018)

Kaynak: <https://www.macrotrends.net/countries/ranking/gdp-growth-rate>, Erişim:

Son dönemlerde Çin, yakın bölgesi dışına açılma yönündeki çabalarını sürdürmekle beraber, bölgesinde merkez olma hedefi doğrultusunda hareket etmekte ve yakın çevresine yönelik pro-aktif bir diplomasi izlemektedir (Callahan, 2016a: 239). 2012'de devlet başkanı olan Xi Jinping ile Çin, küresel stratejiden bölgesel stratejiye yönelmiştir. Bu yönelime etki eden muhtemel faktörler arasında devam eden bölgesel anlaşmazlıkların ve bölgede ilişkiler

geliştirirken ekonomik işbirliklerinin hedeflenmesinin etkili olduğu düşünülebilir. Xi Jinping'in Çin Rüyası olarak adlandırdığı yeni topyekûn kalkınma vizyonunda Modern Çin'in yaratılmasında atılacak adımların yanında dış politika alanında da mesajlar verilmiş, Çin'in 21. yüzyılın ortasına gelindiğinde küresel ilişkilerde lider konuma getirilmesi ve Çin ordusunun modernizasyonu konusuna da değinilmiştir. Demir'e göre:

Xi “ ‘bir ordu savaşmak için inşa edilir’ diyerek, ulusal güvenlik ve egemenlik hakları ile ilgili meselelerde gerektiği takdirde ordunun kullanılabileceğinin sinyalini vermiştir. Bu amaçla 1990'ların başından bu yana modernize edilen; fakat ABD ve hatta Rusya ile kıyaslandığında hâlâ kısıtlı bir kapasiteye sahip olan ordunun 2035 yılına kadar modernizasyonunun tamamlanması ve 2050 yılına kadar da dünya çapında, diğer bir deyişle ABD ile boy ölçüşebilecek, bir orduya dönüştürülmesi planlanmaktadır.” (Demir, 2017).

Son yıllarda bölgesel bağlantı projeleri, ekonomik koridorlar (Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru ve Bangladeş-Çin-Hindistan-Myanmar Ekonomik Koridoru gibi) ve Kuşak-Yol projesi kapsamındaki yatırımlarla Çin'in bölgesel eğiliminin ön plana çıktığı anlaşılmaktadır. Çin'in bölgesel eğilimi Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) üyeleri arasındaki işbirliğinin gelişmesinde de gözlemlenebilir. İlerleyen bölümde daha ayrıntılı değinileceği üzere, ŞİÖ için başlangıçta tanımlanan işbirliği konularının zamanla çeşitlenmesi ve İpek Yolu'nun canlandırılması konusunda da üyelerinin görüş birliği içerisinde olması, ilişkilerin güvenlik dışında ticaret ve kültür boyutlarının da bu yapılar vesilesiyle gelişme potansiyelini göstermektedir. Çin'in bu tarz bölgesel yapıları bölgesine nüfuz etmede nasıl değerlendirdiği bu çalışmada detaylı olarak incelenecektir.

Çin güvenlik, ticaret ve kültürel bağların kuvvetlendirilmesinin birbirini destekleyen süreçler olduğunu keşfetmiş, Çin merkezli bir bölgesel düzeni oluşturmada ve bölge ülkelerinin bu düzene daha kuvvetli bir onay vermelerini sağlamada ortak değerler ve inanışlara da vurgu yapmaya başlamıştır. Ancak, bu yönelim söylem düzeyinde kalmakta ve Çin'in devam eden sınır anlaşmazlıkları göz önünde bulundurulduğunda söylemin eyleme dönüşmesi ve diğer bölge aktörleri tarafından kabul görmesi sorunlu hale gelmektedir. Çin

olumsuz algıları bertaraf etmek adına, bölgesindeki pek çok ülkeye yönelik dış yardımlarını artırmıştır, ancak Çin tarafından bu yardımlar konusunda yeterli bilgi sağlanmadığı için sağlıklı bir veri oluşturulamamaktadır (Myers ve Wise, 2016; Huang, 2019). Çin'in dış yardımları ile ilgili bilgilere *AidData* gibi Çin dışı kaynaklarda ulaşmakta ve bu yardımlarda kalkınmanın tek hedef olmadığı, özellikle bölge ülkelerine yardımlar yapılırken örneğin Laos ve Moğolistan ile siyasi ilişkilerin geliştirilmesi, Timor-Leste'ye askeri yardım yapılması gibi hedeflerin de gözetildiği vurgulanmaktadır (Sheng, 2018). Örneğin, Çin'in dış yardımlarıyla ilgili raporlarına göre Pasifik bölgesine yapılan yardımlar 2010-2012 döneminde 580 milyon dolar ile Çin'in dış yardımlarının % 4'ünü oluşturmuştur (Zhang ve Shivakumar, 2017: 261). Bu oran düşük gibi görünmekle beraber bu bölgedeki ülkelerin nüfusu hesaba katıldığında kişi başına yardım miktarının diğer bölgelere nazaran yüksek olduğu sonucuna varılmaktadır (Zhang ve Shivakumar, 2017: 261). Çin dış yardımlarının koordinasyonunu 1990'lardan itibaren dış işleri, ticaret, eğitim ve tarım bakanlıkları gibi çeşitli bakanlıklar eliyle yönetmekteyken, 2018 itibarıyla dış yardım operasyonlarını CIDCA adı verilen bir kurum çatısı altında toplamıştır (Cheng, 2019). Ayrıca 1994'te kurulan Çin İhracat-İthalat Bankası ve Çin Kalkınma Bankası ile Çin'in ve yardımlarının yöneldiği ülkelerin ortak kalkınma hedeflerine yönelik yardımlar tahsis edilmektedir. Çalışmanın ilerleyen kısmında bahsedileceği üzere Asya Altyapı ve Yatırım Bankası ve İpek Yolu Altyapı Fonu ile de bölgeler arası bağlantıların oluşturulması hedeflenmekte ve Çin'in projelerine ortak olan ülkelere doğrudan yatırımlar gerçekleştirilmektedir. Çin Ticaret Bakanlığı'nın sağladığı son istatistikler doğrultusunda 2015'te Çin'in 49 ülkedeki yatırımlarının 14.8 milyar dolar olduğu ve bir önceki yıla oranla % 18.2 artış gösterdiği ifade edilmiştir (Lina ve Kun, 2016: 90).

Çin'in bölgesel eğilimini artıran önemli bir gelişme Güneydoğu Asya'da güçlü bir örgüt olan ASEAN etrafında çeşitli bölgesel işbirlikleri imkânlarının oluşmasıdır. ASEAN'ı farklılıkların coğrafyası olan Asya'da istisna kılan özelliklerinden biri, üyeleri arasında 'Tek Vizyon, Tek Kimlik, Tek Toplum' yaratma gibi iddialı bir ideali slogan olarak benimsemesidir. Çin'in bu yapı ile 2000'lerden itibaren geliştirdiği yoğun ilişki, Çin'in bölgeye verdiği önemi anlamak açısından önemlidir. ABD, 2010'da görüşmelerine başlanan Trans-Pasifik Ortaklığı Ticaret Paketi (TPO)

ile, Çin'i dışarıda bırakarak Asya bölgesi ülkeler ile bir serbest ticaret alanı yaratmayı planlamış ve TPO'yu 2016'da imzalamıştır. Ancak daha sonra iç pazarının Asya mallarına karşı savunmasız kaldığı şeklindeki gerekçelerle ABD TPO'dan çekilince, anlaşma isim değiştirerek 'Trans-Pasifik Ortaklığı için Kapsamlı ve İlerlemeye Açık Anlaşma' ismiyle 11 üye arasında 2018'de yeniden imzalanmıştır (Şahin, 2019). Bu gelişmelerden sonra, ASEAN'ın temel ticari ortakları olan Çin, Japonya, Yeni Zelanda, Avustralya ve Güney Kore'yi kapsayacak bir biçimde Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık (*Regional Comprehensive Economic Partnership*, RCEP) Anlaşması'nın 2020 içinde imzalanmasının planlaması, bölgede ticari münasebetlere bölgesel boyut kazandırma konusunda yaşanan hareketliliği ve mega-serbest ticaret alanları olarak da isimlendirilen TPO ve RCEP gibi çeşitli yapılar arası rekabeti gözler önüne sermektedir. Çin ise bu artan bölgesel entegrasyon yapıları arasındaki rekabette ASEAN tarafından kurulan bölgesel çok taraflı yapıları tercih ederek Güney Asya'da etkinliğini artırmaya yönelik yoğun bir diplomatik çaba içerisine girmiştir (Glosny, 2006; Ye, 2015). Çin, ayrıca Güney Asya Bölgesel İşbirliği Örgütü'ne (*South Asian Association for Regional Cooperation*, SAARC) gözlemci statüsünde katılmaktadır.

Günümüzde Çin'in Güney ve Orta Asya'daki bölge ülkelerini de dâhil ederek yürüttüğü Kuşak-Yol projesinin mevcut bölgesel yapılanmaları aşan vizyon ve iştirakleri ile Çin'i daha merkezi bir konuma oturtması beklenmektedir. Bu yeni oluşumun bölgesel bağımlılıkları dönüştüreceği, altyapı yatırımları vasıtasıyla projeye katılan ülkeler arasındaki sınırların kalkacağı, bölgesel ticaret, yatırımlara ve halklar arasındaki ilişkilere etki edeceği, dolayısıyla bölgesel işbirliğine yönelik son derece önemli katkıları olacağı düşünülmektedir. Ancak bu projenin esasen Çin'den Avrasya'ya kara ve deniz yoluyla yayılmanın bir aracı olarak tasarlandığı ve küresel kapitalizmin yapısını değiştirmekten ziyade onun kurallarıyla hareket edildiği de iddia edilmektedir (Summers 2016a; Summers 2016b: 26). Çin mevcut küresel sistemden ziyadesiyle istifade etmektedir ve gelişimini küresel kapitalizme borçlu olduğunun bilincindedir. Bu bağlamda bu sistemi dönüştürmekten ziyade sistem içerisindeki etkinliğini artırmanın yollarını aramaya devam edeceği düşünülmelidir.

ŞİÖ ve Çin'in Avrasya'daki İlişkilerine Etkileri

ŞİÖ 2001'de örgütsel bir yapıya kavuşmadan önce Şangay Beşlisi adıyla Çin, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan arasında bölgesel güvenlik amacıyla 1996'da oluşturulmuş bir işbirliği girişimidir. Çin ve Rusya'nın 1990'larda savunma ve ekonomi alanında giderek gelişen işbirliklerinin bir tezahürüdür. Örgütün kuruluşuyla eş zamanlı olarak Çin ve Rusya'nın imzaladığı Dostluk, İyi Komşuluk ve İşbirliği Anlaşması'nda ABD hegemonyasına karşı ortak mücadele edileceği açıkça ifade edilmiştir (Hasgüler ve Uludağ, 2007: 365). Şangay Beşlisi, 1996 yılında 'Sınırlarda Güvenliği Arttırıcı Önlemler Anlaşması'nı imzalamıştır. "Bu anlaşma ile üye devletler güvensizlik ortamını gidermek için askeri varlıklarını sınırdan 100 km içeri çekmeyi taahhüt etmişler ve sınır bölgelerindeki askeri varlığın yalnız polisiye önlemler çerçevesinde faaliyetlerini sürdüreceklerini beyan etmişlerdir" (Kaya, 2019: 65). Zeyrek'e göre Sovyetler ve Çin arasındaki sınır itilaflarını çözme ihtiyacı, doğal bir gereksinim olarak ŞİÖ'yü doğurmuş ve "bu tür bir gereksinim, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra oluşan yeni devletlerin çoğu tarafından da hissedilmiştir" (Zeyrek, 2010: 872). Ortaya çıkış sürecinde Soğuk Savaş sonrası oluşan sınır problemlerini öncelikli olarak gündemine alan ŞİÖ bünyesinde zamanla işbirliği alanları genişlemiştir.

2000'lerde Orta Asya'da yer alan veya ŞİÖ alanına komşu bulunan diğer ülkeler de örgüte ilgi duymaya başlamış ve ŞİÖ güneye doğru Özbekistan, Pakistan ve Hindistan'a genişlemiştir. ŞİÖ'ye komşu konumda yer alan Belarus, İran, Afganistan ve Moğolistan da ŞİÖ'ye gözlemci statüsünde katılmıştır. Türkiye, Ermenistan, Azerbeycan, Nepal, Sri Lanka ve Kamboçya ise ŞİÖ'ye diyalog ortağı statüsünde katılım sağlamaktadır. Bahsi geçen ülkelerle ŞİÖ merkezli olarak çeşitli düzeylerde gerçekleşen münasebetler Çin'in bu geniş coğrafyadaki ilişkilerine kurumsal bir çerçeve getirmiş, bir yandan da Çin'in bu bölgeyle ilişki geliştirmeye daha fazla ilgi duyar hale gelmesine sebebiyet vermiştir.

Orta Asya her ne kadar başka bölgesel yapılanmalarla kıyaslandığında bölgeselleşmenin sınırlı kaldığı bir coğrafya olsa da, ŞİÖ'nün üye ülkeler arası işbirliğini çeşitli boyutlarda kapsamlı bir hale getirdiği söylenebilir. Kuruluşunda daha ziyade terörizm,

bölgesel ayrılıkçılık, dini radikalizm gibi güvenlik sorunlarına yönelik ortak mücadele hedefi olan bu yapı kapsamında günümüzde pek çok işbirliği konusunun gündeme geldiği görülmektedir. Örgütün temel hedefleri arasında üyeler arası güven ve iyi komşuluk ilişkileri geliştirmenin yanı sıra siyaset, ticaret, ekonomi, araştırma, kültür, eğitim, turizm, ulaştırma ve enerji gibi çok çeşitli alanlarda etkin işbirliği de sayılmaktadır. Ayrıca, “demokratik ve adil yeni bir uluslararası siyasi ve iktisadi düzen” oluşturulmasına örgütün hedefleri arasında yer verilmiştir (ŞİÖ Resmi İnternet Sitesi). Bu hedef ŞİÖ’nün kuruluş aşamasında Çin ve Rusya’nın ABD hâkimiyetindeki tek kutuplu dünya düzenine yönelik itirazlarının devam ettiğinin ve diğer ŞİÖ üyelerince de bu itirazlara onay verildiğinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Yakın dönemde ise ilişkilerin ticari boyutuna yapılan vurgunun arttığı söylenebilir. ŞİÖ üyeleri arasındaki ithalat ve ihracata yönelik gümrük formalitelerinin basitleştirilmesi yönünde üye devletlerin başkanları tarafından Haziran 2018’de ortak bir bildiri yayınlanmıştır (ŞİÖ Devlet Başkanları Ortak Bildirisi). ŞİÖ sekreteri Vladimir Norov’un Ocak 2020’de yaptığı bir açıklamaya göre ise bir sonraki aşamada dünya ticaretinin değişen yapısı dikkate alınarak, ŞİÖ üyeleri arasında özellikle e-ticaret alanında işbirliğinin geliştirilmesi hedeflenmelidir (ŞİÖ Basın Bildirisi).

Çin’in ASEAN Merkezli Bölgeselleşmeye Yaklaşımları

ASEAN, Güneydoğu Asya’da Çin’e komşu pek çok ülkenin yer aldığı bir bölgesel işbirliği yapısıdır. 1967’deki kuruluşundan bu yana hem genişleme dalgalarıyla hem de bölgesel entegrasyonun bu yapı bünyesinde ilerlemesiyle önemli bir güç odağı haline evrilmiştir. Endonezya, Filipinler, Malezya, Singapur ve Tayland örgütün kurucu üyeleridir. Brunei 1984’te, Vietnam, Laos, Myanmar ve Kamboçya ise 1990’lardan itibaren ASEAN’in üyesi olmuşlardır (Tunçarslan, 2019: 39-40). ASEAN’in bu gelişimini gören Çin, bölge ülkeleriyle ilişki kurarken ASEAN’ı dikkate almaya ve onunla işbirliklerini geliştirmeye başlamışlardır. Çin’in ASEAN ile 1996’da diyalog ilişkileri başlamış, 1998’den itibaren her sene zirve toplantıları yapılmış, 2003’te ise stratejik ortaklık ilişkisi tesis edilmiştir. Çin, Güneydoğu Asya’da Dostluk ve İşbirliği Anlaşması’na 2003’te katılmış, 2012’de ASEAN’da daimi elçilik açmıştır. ASEAN bölgesi ile Serbest Ticaret Alanı oluşturma fikri

yine Çin tarafından önerilmiş ve 2002'de bu konuda bir çerçeve anlaşma imzalanmıştır. Çin, ASEAN bölgesi ile ekonomik entegrasyon hedefine yönelik pek çok girişimde bulunmuştur. 2005'te mal ticareti ile ilgili anlaşma, 2007'de hizmet ticareti ile ilgili anlaşma, 2009'da ise bir yatırım anlaşması gerçekleşmiştir. Çin ve ASEAN arasında serbest ticaret alanı (CAFTA) 2010'da oluşturulmuştur. 2002'de Çin-ASEAN ticaret hacmi 54.8 milyar dolarken, 2014'te 480.4 milyar dolara ulaşmıştır (Çin Serbest Ticaret Alanı Ağı Basın Bildirisi, 2015). ASEAN, 2019'da 642.7 milyar dolarlık bir ticaret hacmi ile ABD'yi de geride bırakarak, AB'den sonra Çin'in en büyük 2. ticari ortağı konumuna yükselmiştir (Çin Haber).

Çin bölgesinde yüksek ekonomik bütünleşmenin yanında ASEAN tarafından oluşturulmuş pek çok işbirliği mekanizmasının içinde yer almıştır. ASEAN merkezli bu mekanizmalara ASEAN Bölgesel Forumu örnek verilebilir. Bölgedeki siyasi sorunlara ve çatışmalara çok taraflı çözüm geliştirmeye yönelik tasarlanmış bu yapıda Çin de aktif olarak yer almıştır. Çin'in bazı bölge ülkeleriyle Güney Çin denizinde yaşadığı anlaşmazlıklar ASEAN Bölgesel Forumu'nun gündemine alınmıştır. Ancak Çin, bu tarz yapılara mevcut anlaşmazlıklarını çözmektense bölge ile tarım, ticaret ve finans sektörlerinde ilişkilerini ilerletmek için bir fırsat olarak yaklaşmıştır. Çin'in toprak iddialarına karışmayan ülkeler ekonomik alanda işbirliği ile ödüllendirilmektedir.

Çin, Japonya ve Güney Kore üçlüsünü ASEAN'la daha gelişmiş bir işbirliği ilişkisine sokan ASEAN Artı Üç'ün (APT) gayriresmi zirve toplantıları 1997'de başlamıştır. 1998'deki Zirvede 'Doğu Asya Vizyon Grubu' oluşturulmuş ve bu yapı 2001'de yayınlanan bir rapor ile APT üyelerini ve bölge halklarını bir Doğu Asya Topluluğu oluşturarak bölgede güven tesis etme yönünde cesaretlendirmiştir (ASEAN Resmi İnternet Sitesi, 2019). Çin, Xi Jinping döneminde Güneydoğu Asya'ya yönelik yaklaşımında 'ASEAN-Çin Ortak Kader Topluluğu' şeklinde ifade edilen yeni bir slogan geliştirmiştir. Xi Jinping, iktidara geldiği 2012'den itibaren pek çok kez BM Genel Kurulu, Dünya Ekonomik Forumu ve Kuşak-Yol Zirvesi başta olmak üzere çeşitli uluslararası toplantılarda 'Ortak Kader' ifadesini dillendirmiştir (Ha, 2019: 224). Bu durum, küresel yönetimdeki gücünü ve konumunu pekiştirmek isteyen Çin'in bu yolda bölgesindeki diplomasi çabalarını artırdığını,

mevcut çok taraflı yapılara giderek ilgi duyduğunu, bölgeye yaklaşımının ticari hedeflerle sınırlı olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla, bölgede geliştirdikleri yapısal işbirlikleri vasıtasıyla ASEAN ülkelerinin bölgenin güçlü aktörleri olan Çin ve Japonya arasındaki rekabette belirleyici bir konuma geldikleri düşünülebilir. Ancak bazı yazarlar ASEAN gibi küçük devletlerden müteşekkil yapıların kapsayıcılık, büyük güçlerin rollerinin meşrulaştırılması ve küçük devletlerin sesini duyurma gibi fonksiyonlarına rağmen, büyük güçler arası ilişkileri belirlemekten ve bölgede düzen kurucu olmaktan uzak oldukları yorumları yapmaktadır (Goh, 2017). ASEAN üyesi olmayan Çin'in, bu yapı ile geliştirdiği yüksek işbirliği düzeyi ve yakın dönemde ilişkilerin normatif boyutuna yapılan vurgu ile bölgeyi çeşitli açılardan etkisi alanına almak istediği anlaşılmaktadır. Ha'ya göre Çin, ASEAN ülkelerini Çin'in merkezde olduğu bir bölgesel sisteme bağlamak istemektedir, ancak ASEAN ülkeleri Çin'in bu girişimlerine hem uyum sağlamakta hem de direnç gösterebilmektedir (Ha, 2019: 227).

Çin, Japonya, Güney Kore, Avustralya, Yeni Zelanda, Hindistan ve ASEAN arasında serbest ticareti hedefleyen RCEP Anlaşması müzakereleri ise sürmektedir. Gerçekleştiğinde dünya nüfusunun %47.4'ünün bulunduğu ve dünya ticaretinin %29.1'ini kapsayan bir serbest ticaret alanı oluşacaktır (Çin Serbest Ticaret Alanı Ağı Basın Bildirisi, 2019). Çin hâlihazırda ASEAN'ın en büyük ticari ortağı olmakla birlikte ASEAN'a yapılan doğrudan yabancı yatırımlarda dördüncü en büyük kaynaktır (Lina ve Kun, 2016: 85). ASEAN ise Çin'in en büyük ikinci ticari ortağıdır ve Çin'e gelen doğrudan yabancı yatırımlarda üçüncü en önemli kaynaktır (ChinaDaily, 2019). 2019'da ASEAN'ın ABD'yi geride bırakarak Çin'in en önemli ikinci ticari ortağı haline gelmesi Çin'in bu bölgeyle ekonomik ilişkisinin geldiği noktayı göstermesi açısından önemlidir.

Küresel Finansal Sisteme Revizyonist Yaklaşım: Asya Altyapı Yatırım Bankası

Çin'in öncülüğünde Ocak 2016'da kurulan Asya Altyapı Yatırım Bankası (*Asia Infrastructure Investment Bank, AIIB*) günümüzde IMF ve Dünya Bankası gibi Batının finansal kurumlarına alternatif hale gelmiş, Çin'in mevcut uluslararası sisteme başkaldırışının ve küresel yönetimde güçlü bir aktör haline gelmek istediğinin en önemli göstergelerinden birisi olmuştur. Batı

kaynaklı küresel fonlar ve bankalar, gelişmekte olan ülkelere verdikleri kredi desteklerini Washington Consensus adı ile bilinen ve Batı değerlerini yansıtan bir takım şartlara bağlamaktadır. Bu şartlar arasında işçi hakları gibi sosyal şartlar ve çevre ile ilgili standartlar sayılabilir. Çin ise AIIB vasıtası ile bu tarz yardımları sağlarken kredi talebinde bulunan ülkelerin iç işlerine karışmama prensibini getirmiş ve böylelikle ABD'nin mevcut uluslararası kuruluşlar eliyle yarattığı koşulluluk (*conditionality*) prensibine dayalı kredi yardımlarının cazibesi azalmıştır, zira Japonya hariç pek çok ABD müttefiki ülke AIIB'ye katılmıştır. Çin, AIIB sayesinde küresel finansal yapının sadece Batı kaynaklı kurumlar tarafından yönetilmesini devrini kapatmıştır. IMF ve Dünya Bankası'na yönelik reformist tavır ve sıfırdan uluslararası çapta alternatif bir banka kurma fikri arkasında yatan bir gerekçe de, IMF'nin karar alma yapılarındaki eşitsiz temsil problemidir. Örneğin, Çin'in ekonomisinin büyüklüğü Japonya'nın iki katından fazla olmasına rağmen, IMF'nin karar alma yapısında Çin'in Japonya'nın oy yüzdesinden daha düşük bir yüzde ile yer alması, Çin açısından kabul edilebilir olmamıştır (Summers, 2016b: 27).

AIIB, Asya Pasifik Bölgesi'ndeki ülkeler başta olmak üzere üyelerine alt yapı, enerji ve ulaştırma gibi konularda kredi desteği sağlamaktadır. Çin, Rusya ve Hindistan gibi Avrasya bölgesinden ülkelerin yüksek sermaye taahhütleri ile katıldığı bu yeni küresel finansal yapı, 2020 başı itibarıyla 102 üyeye ulaşmış ve geniş bir katılıma kavuşmuştur (AIIB Resmi İnternet Sitesi). Asya bölgesi dışından pek çok ülke AIIB'ye üye olmuş ve bankaya yaptıkları ödemelerle orantılı oy yüzdeleri elde etmişlerdir. Örneğin, Fransa 3,375.6 milyon dolarlık katkısı ile %3.2'lik bir oy hakkı elde ederken Lüksemburg 69.7 milyon dolarlık katkısı karşılığında % 0.27'lik bir oy hakkı ile temsil edilmektedir (AIIB Resmi İnternet Sitesi, Bankanın Üyeleri ve Muhtemel Üyeleri). AIIB'nin uluslararası sistemde kazandığı meşruiyeti göstermesi açısından önemli bir gelişme ise, AIIB'nin Dünya Bankası başta olmak üzere pek çok bölgesel ve küresel benzer kuruluşlarla ortak finansman sağlamak üzere anlaşmalar gerçekleştirmiş olmasıdır.

Asya İşbirliği Diyalogu ve Çin

Çin, Asya bölgesinde yüksek katılımlı işbirliği yapılarından biri olan ve 2002'de oluşturulan Asya İşbirliği Diyalogu'nun da kurucu üyesidir. 34 üyeli bu kapsayıcı örgütte ön plana çıkan iki

boyut hükümetler arası diyalog ve projelerdir. Proje boyutunda amaç, üye ülkelerin gönüllülük esasına dayalı çıkarları doğrultusunda Asya ülkelerine avantaj sağlayacak projeler üretmeleridir. Bu yapı ŞİÖ veya ASEAN'dan farklı olarak her Asya ülkesini oluşturduğu informal sürece dâhil ederek bir Asya topluluğu yaratmayı hedeflemiştir. Asya İşbirliği Diyalogu'nun resmi internet sitesindeki bilgi notunda:

- Asya ülkeleri arasında her türlü işbirliği alanında bağımlılıkların artırılması böylelikle Asya halklarının refahının artırılması,
- Küresel pazarlarda Asya ekonomilerinin gücünün artırılması,
- Mevcut bölgesel yapılar arası işbirliklerinin artırılması,
- Nihayetinde Asya kıtasını bir Asya Topluluğu haline getirerek dünyanın geri kalanı ile daha eşit bir seviyeye çıkarılması gibi hedefler sıralanmıştır (Asya İşbirliği Diyalogu Resmi İnternet Sitesi).

Çin'in Asya'da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı'na Yaklaşımı

1992 yılında Asya'da bir işbirliği ve güvenlik sürecinin başlatılması yönündeki ilk adımlar Kazakistan'ın girişimiyle gerçekleşmiştir. Ertesi yıl bu süreç Asya'da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı (*Conference on Interaction and Confidence Building Measures in Asia*, CICA) henüz tam manasıyla kurumsal bir yapıya kavuşmamış, kararların oy birliği ile alındığı hükümetlerarası bir işbirliği mekanizmasıdır. Batı kaynaklı pek çok uluslararası kuruluşun Asya bölgesi için önerilen benzer oluşumlara model oluşturduğu iddia edilebilir. Zira CICA'nın da Avrupa bölgesindeki bir benzeri olan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (AGİT) kurumsal yapısı örnek alınarak modellendiği görülmektedir. Çin dâhil 27 üye ile Asya bölgesinin bir diğer geniş katımlı işbirliği yapısı olan CICA, bu bölgenin coğrafi olarak neredeyse %90'ını kapsamaktadır. Ancak bu geniş katılımın bir dezavantajı olarak üyeler arasındaki ekonomik gelişmişlik ve siyasi sistem farklılıkları ile örgüte duydukları ilgi düzeyindeki farklılıkları not etmek gerekir. Örneğin, İsrail ve Filistin ile Pakistan ve Hindistan gibi aralarında ciddi sınır ihtilafları bulunan ülkeler bu yapıya üyedir. Bu bakımdan CICA bünyesinde yapılacak işbirlikleri ve alınacak kararlar sınırlı düzeyde kalmaktadır. Üyeler

arasında güven artırılması temel hedefi ile yola çıkan CICA, günümüzde güven önlemlerinin ekonomik, çevre, insani, terörle mücadele ve tehditler gibi çeşitli boyutlarında faaliyet göstermektedir. Güven artırıcı önlemlerin askeri ve siyasi boyutları ise üyelerin bu konudaki farklılıkları sebebiyle geri planda bırakılmıştır. Örneğin Çin, Hindistan ve Rusya'ya göre, Keşmir'i Hindistan'dan ayırma amacı taşıyan Jaish-e-Mohammed adındaki grup İslami Cihatçı bir terör örgütüdür. Ancak Pakistan böyle bir tanımlamayı reddedip örgüte karşı aksiyon almak istememektedir. Yine, makalede daha önce bahsi geçen Çin'in Uygur Özerk bölgesindeki terörle ve aşırılıkla mücadele kapsamındaki uygulamaları diğer Orta Asya ülkelerince Müslümanlara yönelik zulüm olarak değerlendirilmekte ve eleştirilmektedir. Bu bakımdan, Jin ve Dehang'a göre (2019: 76), Orta Asya ülkelerinin bazı Müslüman grupların statüsüne farklı yaklaşımları, Çin'in komşularıyla terörle mücadele işbirliğini sağlamada önemli bir engel teşkil etmektedir.

Çin'in lideri Xi Jinping, 2014'te Çin'in ev sahipliği yaptığı CICA zirvesinde 'Asyalılar-için-Asya' adıyla yeni kalıcı bir güvenlik kavramı ile bölge dışından müdahaleleri sınırlandıracak ve Asyalıların kendi işbirliklerini kendilerinin kurguladıkları yeni bir bölgesel güvenlik işbirliği mimarisi önerilerinde bulunmuştur (Jakobson, 2016; Burgman Jr, 2016). Bu öneriler Çin'in bölgesel gelişim stratejisiyle de uyumludur. Bölgesel güvenliğin temini, Çin'in Kuşak-Yol projesini hayata geçirebilmesi açısından da elzem görünmektedir.

Çin'in Kuşak-Yol Projesi

2013 yılında Çin tarafından ilan edilen Kuşak-Yol, günümüzde Çin'in bölgesel ve küresel politikalarının merkezine yerleşmiş en önemli girişimlerden biridir. Bu proje gerçekleştiği takdirde Çin ve Asya bölgesinin gelişimine önemli katkısı olması öngörülmektedir ve projenin dünya dengelerini değiştirebilecek nitelikte sonuçları olabilecektir. Projeye Yeni İpek yolu denmesindeki kasıt esasen tarihi İpek Yolu'nun geçtiği bir coğrafyada planlanması ve ulaşım, enerji ve telekomünikasyon ağları ile altyapı bağlantıları kurarak Çin'in yeniden dünya pazarlarına kolay erişimini sağlayacak olmasıdır. Projeye şu ana kadar 70'ten fazla ülke dâhil olmuştur (Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası Resmi İnternet Sitesi). Bu sayede bir yandan ticari ilişkilerin gelişmesi, bir yandan da halklar

arasındaki sınırların kalkması öngörülmektedir. Çin'in ticaretin kolaylaşması hedefine hizmet edecek olan kara ve demiryolu ağlarının Çin'den başlayarak Rusya ve İran üzerinden Avrupa'ya açılması planlanmış, ayrıca Çin'in kendi az gelişmiş bölgelerinin de bu yeni hatlar ile dünya ile bağlantısının kurulması ve gelişimlerinin sağlanması öngörülmüştür. Deniz yolu olarak ise yine Çin'den ve Güneydoğu Asya'dan başlayarak Güney Asya'da Pakistan, Bangladeş, Umman Denizi ve Bengal Körfezi ile Afrika'nın da dâhil olduğu bir hatta liman bağlantıları düşünülmektedir. Dolayısıyla bu projenin Çin tarafından bakıldığında hem bölgesel, hem de küresel amaçları söz konusudur. Çin'in merkezde yer alacağı, Çin'in çıkarlarıyla uyumlu, Çin'in değerlerini yansıtan kapsamlı bir networkün oluşması hedeflenmektedir. Ayrıca, Karaca'ya göre "ABD ve AB'nin demokrasi, insan hakları ve refah seviyesi yönünden cazibe merkezi olmasına benzer bir çekiciliğin, Çin için ancak uzun vadede ortaya çıkabileceği unutulmamalıdır. Dolayısıyla Kuşak Yol Projesi, fazlasıyla Çin'in kendi ekonomik ve kültürel alanını genişletme anlamı taşımaktadır" (Karaca, 2019: 8). Özellikle uzun vadede kültürel hedefin gerçekleşmesi de projeye iştirak eden ülkelerin Çin'in değerlerine ve kültürel etkisine verdikleri tepkiye bağlı olacaktır. Örneğin, projedeki toplam ülke sayısı 70'e yaklaşmıştır ancak 2017'de Çin'de gerçekleşen zirve toplantısına çoğu Asya Bölgesinden ve ekonomik olarak Çin'e bağımlı 20 kadar ülke toplantıya katılım sağlamıştır (Akçay, 2017: 79). Bu durum iştirak eden ülkelerin projede yer alma gerekçeleri ile ilgili bir fikir verecektir.

Çin, Kuşak-Yol girişimini önemli bölgesel toplantılarda tanıtmakta ve çevre ülkelerle yaptığı ikili toplantılarda da projeye katılımları artırmaktadır (Ye, 2015: 210). Yukarıda değinilen AIIB bu projenin önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Kuşak-Yol projesinin az gelişmiş bölgelere odaklanması ile projeye yönelik ilgi daha da artmış ve iştirak eden ülkelere ve bölgelere cazip fırsatlar sağlanmıştır. Proje hattındaki ülkeler kendi az gelişmiş bölgelerinin canlandırılması için Kuşak-Yol'u bir fırsat olarak görmektedir. Örneğin Türkiye de, bu denli büyük bir proje kapsamındaki gelişmeleri yakından takip etmektedir. Ayrıca, bu projeyi kendi ulaştırma ağları altyapısını geliştirmek için bir fırsat olarak görmektedir. Türkiye, Marmaray, Boğazlar'daki köprü projeleri, Avrasya tüneli ve üçüncü havaalanı gibi ulaştırma ağlarıyla projeye

katkı sunabilecektir. Bir yandan da Edirne-Kars Hızlı Demiryolu'nun Çin ile ortak inşası proje kapsamında gerçekleştirilen önemli ağlar arasındadır. Bakü-Tiflis-Kars demiryolu da orta koridor olarak değerlendirilen hatta hayata geçirilmesi planlanan Kuşak-Yol gündemindeki projeler arasındadır. Gerçekleştiği takdirde Türkiye'nin Asya ve Avrupa arasındaki stratejik konumunu ön plana çıkaracak bu projeler Türkiye tarafından desteklenmektedir. Benzer bir şekilde Avrupa ülkeleri de projeye ilgilenmektedir. Örneğin, İngiltere Kuzey İngiltere'nin gelişimi için Kuşak-Yol'a ilgiyle yaklaşmıştır (Callahan, 2016b: 3). Bir yandan da Kuşak-Yol projesinin hayata geçmesiyle, zaten Çin lehine olan ticari ilişkiler daha da dengesiz hale gelebilecektir. Örneğin Türkiye özelinde, Çin'le ticari ilişkilerde ithalat ve ihracat arasında 10 kat kadar fark bulunması Türkiye açısından Kuşak-Yol'a temkinli yaklaşılmasını gerektirmektedir. Çin'in globalizasyonu ve liberalleşmeyi savunurken ve uluslararası sisteme adapte olurken, kendi iç pazarını yabancı yatırımcılara açmaması Avrupa ülkelerince de eleştirilmektedir (Akçay, 2017: 87).

Kuşak-Yol Projesi, Çin'in bu projeye dâhil olan ülkelerle siyasi yakınlaşmasına hizmet edecek ve ekonomik anlamda Çin'in ticarete deniz taşımacılığına olan bağımlılığına son verecek, yeni pazarlara erişim kolaylığı getirecek ve enerji arzı güvenliğine katkı sunabilecektir (Akçay, 2017: 80). Tüm bu açılardan düşünüldüğünde, projenin Çin'in özellikle ticari yayılmasına katkısının büyük olacağı görülmektedir. Özellikle, Çin'in küresel ölçüdeki etkisi açısından düşünüldüğünde ve diğer bölgesel nitelikli bütünleşme yapıları ile birlikte değerlendirildiğinde Kuşak-Yol Projesi Çin'in alternatif bir küresel sistem önerisinin en önemli tezahürlerinden biri kabul edilebilir.

Sonuç

Çin'in küresel sisteme uyum sağlayışı ve Batı'nın küresel kurumlarıyla ilişkilerini geliştirilmesi Soğuk Savaş'ın hemen bitiminde başlamış ve 2000'ler boyunca devam etmiştir. Çin, günümüzde uluslararası küresel sistemi eleştirmekle birlikte onun nimetlerinden faydalanabilen ve bu sisteme alternatif stratejiler ortaya koyabilen küresel bir aktördür. Bu alternatif strateji arayışlarının başında Çin'in çok da yeni olmayan ve 2000'lerden itibaren şekillenmeye başlayan bölgesel stratejisi gelmektedir. Çin, bu makalede tartışıldığı üzere, Asya Pasifik Bölgesinde 1990'ların

ortalarından itibaren oluşmaya başlamış pek çok bölgesel yapının içinde yer almış veya üyesi olmadığı bölgesel kuruluşlarla ilişkilerini artan oranda geliştirebilmiştir.

Çin'in Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle yaşanan sistemik dönüşüme tepkilerinden bir tanesi yakın çevresindeki dış politika aktivizmini artırmak şeklinde olmuştur. Ancak Çin'in bölgesinde kurulan uluslararası örgütlere aynı oranda nüfuz edebildiğini söylemek mümkün değildir. Örneğin, Çin ve Rusya öncülüğünde kurulan ŞİÖ, Çin'in Asya'nın ötesinde daha geniş bir coğrafyada bu örgüte ilgi duyan örneğin Türkiye, İran ve Belarus gibi ülkelere de etki edebilmesinin bir aracı haline gelmiştir. Ancak, böyle bir etkinin boyutları tartışmalıdır. Zira bu ülkelerin bazılarının başka bölgesel yapılara olan yakınlığı ve ilişkileri düşünüldüğünde Çin'in etki alanına girmeleri çok da kolay olmayacaktır.

Çin üyesi olmadığı Güneydoğu Asya bölgesindeki ülkelerin bir birliği olan ASEAN'la çeşitli yapısal ilişkiler geliştirebilmiş ve bu yapılarda aktif olarak yer almaya başlamıştır. Buna APT ve ASEAN Bölgesel Forumu örnek olarak verilebilir. Çin'in bu yapılar vasıtasıyla bölgeyle ticari ilişkileri son derece hızlı bir biçimde gelişmiş ve Çin'in ticareti ASEAN bölgesine yönelmiştir. Çin'in bu alt bölgeye yönelik hedeflerinin ticari ilişkilerle sınırlı kalmadığını da vurgulamak gerekir. Zira Çin'in bu yapılarda çokça dillendirdiği 'kültürel birlik' vurgusu kendi bölgesinde Çin'i merkeze oturtarak kurmayı düşündüğü yeni düzende yaratmak istediği etkinin çok boyutluluğunu göstermektedir. Ancak, yine de kültürel etkinin söylem düzeyinde ve ticari etkiye nazaran zayıf kaldığı söylenebilir. Ayrıca, Çin'in bölgede terörizme ve ayrılıkçı hareketlere yönelik tutumu ve çeşitli sınır anlaşmazlıkları ile bölgede süren gerginlikler sebebiyle kısa vadede bölgesel ticari münasebetlerin artmasının ötesinde bir bölgesel bütünleşme sağlanmasının mümkün olmadığı bilinen bir gerçektir.

Esasen Çin'in mevcut bölgesel işbirliği yapılarına yaklaşımları, AIIB'nin kurulması, Kuşak-Yol'un tamamının ortak bir hedefe - Çin'in küresel stratejisine- hizmet eder şekilde tasarlandığı anlaşılmaktadır. Asya'daki pek çok bölgesel işbirliği forumlarının ise -Asya İşbirliği Diyaloğu veya APT gibi- Çin'in küresel ve bölgesel stratejilerine katkı sunabilmeleri için üyeler arası bütünleşme açısından ciddi mesafe katetmeleri gerekmektedir.

Son dönemde, Çin'in önce küresel bir stratejiden bölgesel bir stratejiye kaydığı, nihayetinde Kuşak-Yol'da izlenen stratejiden anlaşıldığı üzere bu iki stratejinin etkili bir birleşiminin Çin tarafından ortaya konmaya çalışıldığı söylenebilir. Çin, Xi Jinping'in iktidarında çeşitli bölgesel yapıların zirve toplantılarında bölgesel stratejisini vurgulamıştır. AIIB tarafından sağlanan desteklerde Asya Pasifikteki ülkelere öncelik verilmiş ve Kuşak-Yol ile de Çin'in ve Asya Pasifik'in az gelişmiş bölgelerinin kalkınması hedeflenmiştir. Çin, kontrolündeki bu yeni yapılar sayesinde bölge ülkelerinin kendisini tehdit olarak algılamasını azaltmayı hedeflemektedir. Bir yandan da Batı merkezli küresel sistemin adaletsizliklerine cevap verebilecektir.

Kaynakça

AKÇAY, Nurettin (2017), "Turkey-China Relations within the Concept of the New Silk Road Project", *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, Cilt 1, Sayı 3.

CALLAHAN, William A. (2016a), "China's "Asia Dream" The Belt Road Initiative and the New Regional Order", *Asian Journal of Comparative Politics*, Cilt 1, Sayı 3.

GLOSNY, Michael A. (2006), "Heading Toward a Win-Win Future? Recent Developments in China's Policy Toward Southeast Asia", *Asian Security*, Cilt 2, Sayı 1.

GOH, Evelyn (2018), "ASEAN-led Multilateralism and Regional Order: The Great Power Bargain Deficit", içinde: *International Relations and Asia's Southern Tier*, (ed.) Rozman, Gilbert ve Liow, Joseph, Singapore: Springer.

GÖKTEN, Kerem (2011), "Çin'in Barışçıl Yükselişine Muhafazakâr-Realist 'Çözümler'", *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 21.

HA, Hoang T. (2019), "Understanding China's Proposal for an ASEAN-China Community of Common Destiny and ASEAN's Ambivalent Response", *Contemporary Southeast Asia*, Cilt 41, Sayı 2.

HASGÜLER, Mehmet ve ULUDAĞ, Mehmet B. (2007), *Devletlerarası ve Hükümetlerdışı Uluslararası Örgütler*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.

HUANG, Meibo (2019), "Introduction: South-South Cooperation and Chinese Foreign Aid", içinde: *South-South Cooperation and Chinese Foreign Aid*, (ed.) HUANG, Meibo, XU Xiuli ve MAO Xiaojing, Singapore: Palgrave Macmillan.

JAKOBSON, Linda (2016), "Reflections From China on Xi Jinping's 'Asia for Asians'", *Asian Politics & Policy*, Cilt 8, Sayı 1.

Kuşku Sönmez, Çin'in Bölgesel Hegemonya Araçları Olarak Asya Pasifikte Uluslararası Örgütler

KAYA, Rüştü (2019), "Orta Asya 'Bölgesel Güvenlik Kompleksi' ve Şangay İşbirliği Örgütü", *International Journal of Political Science and Urban Studies*, Cilt 7, Özel Sayı.

LINA, Wang ve KUN, Zhai (2016), "China's Policy Shifts on Southeast Asia: To Build a 'Community of Common Destiny'", *China Quarterly of International Strategic Studies*, Cilt 2, Sayı 1.

MYERS, Margaret ve WISE, Carol (2016), *The Political Economy of China-Latin America Relations in the New Millennium: Brave New World*, Taylor & Francis.

SHAMBAUGH, David L. (2013), *China Goes Global: The Partial Power* (Cilt 409), Oxford: Oxford University Press.

SUMMERS, Tim (2016a), "China's 'New Silk Roads': Sub-National Regions and Networks of Global Political Economy", *Third World Quarterly*, Cilt 37, Sayı 9.

TUNÇARSLAN, Nilay (2019), "Fikirselsel ve Normatif Bölgeselleşme: ASEAN Örneği", *International Journal of Political Science and Urban Studies*, Cilt 7, Özel Sayı.

YE, Min (2015), "China and Competing Cooperation in Asia-Pacific: TPP, RCEP, and The New Silk Road", *Asian Security*, Cilt 11, Sayı 3.

ZEYREK, Can (2010), "Orta Asya'da Etkin Bölgesel Bütünleşme Çabaları: Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ)", *Ege Academic Review*, Cilt 10, Sayı 3.

ZHANG, Denghua ve SHIVAKUMAR, Hemant (2017), "Dragon versus Elephant: A Comparative Study of Chinese and Indian Aid in the Pacific", *Asia & the Pacific Policy Studies*, Cilt 4, Sayı 2.

Elektronik Kaynaklar

AIIB Resmi İnternet Sitesi, "Who We Are?", <https://www.aiib.org/en/about-aiib/index.html>, Erişim: 22 Ocak 2020.

AIIB Resmi İnternet Sitesi, Bankanın Üyeleri ve Muhtemel Üyeleri, <https://www.aiib.org/en/about-aiib/governance/members-of-bank/index.html>, Erişim: 22 Ocak 2020.

Anadolu Ajansı (2019), "Uygur Türklerinin Durumu 2019'da Dünya Gündemine Oturdu", <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/uygur-turklerinin-durumu-2019da-dunya-gundemine-oturdu/1684242>, Erişim: 18 Mayıs 2020.

ASEAN Resmi İnternet Sitesi (2019), "Overview of ASEAN Plus Three Cooperation", <https://asean.org/storage/2016/01/Overview-of-APT-Cooperation-Jul-2019-For-Web-Rev.pdf>, Erişim: 29 Ocak 2020.

Asya İşbirliği Diyaloğu Resmi İnternet Sitesi, <http://www.acd-dialogue.org/about-acd.html>, Erişim: 23 Ocak 2020.

Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası Resmi İnternet Sitesi, <https://www.ebrd.com/what-we-do/belt-and-road/overview.html>,

Erişim: 22 Ocak 2020.

BURGMAN JR., Paul R. (2016), "Xi Jinping's Asian Security Dream", *The Diplomat*, <https://thediplomat.com/2016/07/xi-jinpings-asian-security-dream/>, Erişim: 22 Ocak 2020.

CALLAHAN, William A. (2016b), "China's Belt and Road Initiative and the New Eurasian Order", *Norwegian Institute of International Affairs, Policy Brief*, 22, https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/resources/docs/NUPI_China%e2%80%99s%20Belt%20and%20Road%20Initiative%20and%20the%20new%20eurasian%20order.pdf,

Erişim: 29 Ocak 2020.

CHENG, Cheng (2019), "The Logic Behind China's Foreign Aid Agency", *Carnegie Endowment for International Peace*, <https://carnegieendowment.org/2019/05/21/logic-behind-china-s-foreign-aid-agency-pub-79154>, Erişim: 24 Ocak 2020.

ChinaDaily (2019), "China-ASEAN Trade Continues to Boom Amid Global Growth Slowdown, Uncertainties", <https://www.chinadaily.com.cn/a/201907/23/WS5d367792a310d8305640082a.html>, Erişim: 24 Ocak 2020.

Çin Haber, "ASEAN, ABD'yi Geçerek Çin'in En Büyük 2. Ticaret Ortağı Oldu", <https://cinhaber.net/guncel/asean-abdyi-gecerek-cinin-en-buyuk-2-ticaret-ortagi-oldu-h4866.html>, Erişim: 24 Ocak 2020.

Çin Serbest Ticaret Alanı Ağı Basın Bildirisi (2015), "Xinhua News Agency Gao Hucheng Is Interviewed by the Xinhua News Agency on the Successful Signing of the China-ASEAN FTA Upgrading Protocol", http://fta.mofcom.gov.cn/enarticle/chinadmen/endmnews/201512/29597_1.html, Erişim: 24 Ocak 2020.

Çin Serbest Ticaret Alanı Ağı Basın Bildirisi (2019), "The 27th Round of the Negotiation of the Regional Comprehensive Economic Partnership Agreement Prepares for the Beijing Ministerial Conference", http://fta.mofcom.gov.cn/enarticle/rcepen/enrcepenews/201908/41183_1.html, Erişim: 24 Ocak 2020.

DEMİR, Emre (2017), "Çin Rüyası: 2049'da Müreffeh Çin ve Mavi Gökyüzü", Blog Yazısı. <https://www.tedu.edu.tr/tr/personel/emre-demir/blog/cin-ruyasi-2049da-mureffeh-cin-ve-mavi-gokyuzu>, Erişim: 24 Ocak 2020.

KARACA, Ragıp Kutay (2019), "Çin, Kuşak-Yol ve Türkiye", *Diplomasi Araştırmaları Derneği Raporları* 1, <https://www.diplomasiarastirmalari.org.tr/wp->

<content/uploads/2019/07/1-2019-DARD-RAPOR.pdf>, Erişim: 19 Mayıs 2020.

OECD (2019), "Economic Outlook for Southeast Asia, China and India 2019", https://www.oecd.org/development/asia-pacific/01_SAEO2019_Overview_WEB.pdf, Erişim: 24 Ocak 2020.

SHENG, Lie J. (2018), "Chinese Foreign Aid in East Asia During the Trump Era", *The Diplomat*, <https://thediplomat.com/2018/02/chinese-foreign-aid-in-east-asia-during-the-trump-era/>, Erişim: 24 Ocak 2020.

SUMMERS, Tim (2016b), "Thinking Inside The Box: China And Global/Regional Governance", *Rising Powers Quarterly*, Cilt 1, Sayı 1, 23-31, <http://risingpowersproject.com/quarterly/thinking-inside-the-box-china-and-global-regional-governance/>, Erişim: 24 Ocak 2020.

ŞAHİN, Vuslat N. (2019), "Amerikasız Trans Pasifik Ticaret Anlaşması: Doğu Asya'da Hareket Alanı Artan Japonya", *Avrasya İncelemeleri Merkezi Resmi İnternet Sitesi*, <https://avim.org.tr/tr/Yorum/amerikasiz-trans-pasifik-ticaret-anlasmasi-dogu-asya-da-hareket-alani-artan-japonya>, Erişim: 29 Ocak 2020.

ŞİÖ Basın Bildirisi (2020), "Develop IT, E-Commerce Among SCO Member Countries: SCO Secretary General Vladimir Norov", <http://eng.sectsco.org/news/20200115/623055.html>, Erişim: 29 Ocak 2020.

ŞİÖ Resmi İnternet Sitesi, http://eng.sectsco.org/about_sco/, Erişim: 24 Ocak 2020.

ŞİÖ Devlet Başkanları Ortak Bildirisi, "Joint Communique of the Heads of State of the Shanghai Cooperation Organization on Simplifying Trade Procedures", <http://eng.sectsco.org/documents/>, Erişim: 20 Ekim 2019.